

מהני, עיי"ש, ולפ"ז לכאור' יקשה מפשתן שהרי הקרקע שתחתיו לא קנה, י"ל דרשב"ם (סז: בד"ה חדא תשמישתא) פירש דכיון דסדנא דארעא חד הוא, כל השדות אדוקין בגוף קרקע של עולם שהוא אחד וכמו שהחזיק בכולהו דמי עכ"ל, ומבואר דאינו מפרש כרש"י בקידושין (שם) שהשדות עצמן אחד, אלא מפרש דמחזירים לאחד, וממילא ה"ה בפשתן.

מתני', המוכר יין ושמן לחבירו וכו'. תורף הנדון הוא מי הבעלים במודדים בכלי של סרסור, ולכן, עד שלא נתמלאת המדה השאולה הכל למוכר כיון שהשאלו עד גמר המדידה, ואפילו אם אמר לוג בסלע ויש שנתות, מ"מ מושאל למוכר עד סוף המכירה, וכמוש"כ רשב"ם לעיל (פו: סוד"ה תא שמע), אך אם נתמלאת המדה, קנה לוקח, כיון דמעכשיו הכלי מושאל לו. אם הכלי של הלוקח, אזי תלוי, אם יש בו שנתות קונה כל לוג ולוג באם אמר לו לוג בסלע, ואם אין בו שנתות לא קונה עד שיתמלא ואפילו אמר לו לוג בסלע, כיון דכל זמן שאי אפשר להבחין אם קיבל לוג או לא אין דעתו לקנות.

אם הכלי של מוכר, אפילו נתמלאת המדה לא קנה. ואפילו בחצר הלוקח יש ספק לגמ' אם הכלי בטל לרשות או לא בטל, ואפילו על הצד שהכלי בטל לרשות, לא קנה כל לוג ולוג כשיש שנתות, אלא קונה רק לבסוף, כ"כ רשב"ם (בד"ה מדה דמוכר) וכ"כ הרא"ש, ועיין בזה להלן.

שב, המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו והוזלו, אם עד שלא נתמלאת המדה וכו', ואם היה סרסור ביניהם נשברה החבית נשברה לסרסור. תמה רבינו יונה, מדוע ברישא פתח במדה, ובסיפא קורא לה

כזה, ולפ"ז בפועל דסוגיין יכול לחזור בו, כי לא נקנה מעיקר הדין.

אוצר החכמה

רשב"ם ד"ה ותסברא וכו', דלא דמי לא להלואה ולא למקח וממכר דאית ביה אונאה וביטול מקח וכו', אבל שכר טרחו של אדם ליכא אגר נטר ליה דדרך פועל להשכיר עצמו בכל שהוא. צ"ע מה נכנס כאן דין דמקח וממכר, ועוד מה כתב דאינה הלואה, הרי יש כאן הלואה רק שאינו משלם ריבית כי שכר פועל שוה פרוטה, כמו שסיים.

ונראה להגיה בדבריו, ולא דמי להלואה **שע"י** מקח וממכר, וכו'. דהיינו הא דתני אין מרבין על המכר דהוי כריבית, דהתם אסור דווקא אם נותן לו חפץ בזול בשיעור של אונאה או ביטול מקח, אבל בפחות משיעור זה לא חשיב ריבית, כי עומד להוזלה של פחות משתות, ולכן נקט מקח וממכר דאית ביה אונאה וביטול מקח.

רשב"ם ד"ה לך ויפה לך וכו', ואתא מתני' לאשמועין דחזקת קרקע מהני לפשתן, ואע"ג דלא זבין ליה ארעא. כוונתו לומר שקונה ישירות את הפשתן בלי הקרקע שתחתיהם, ולא נחשב חציצה בין השטח שקנה לבין הפשתן, שיש שטח שלא קונה. ואולם צ"ב, מ"ט מהני, הרי מה דהמחזיק קרקע כאן קונה קרקע בארץ אחרת, הוא משום שסדנא דארעא חד הוא, ולכאורה זה שייך בקרקע עצמה, ולא בצמחים שעליה שאינם סדנא דארעא, וצ"ל דמ"מ מחזירים יחדיו וחשוב כסדנא דארעא, עיין בגמ' (קידושין כו:).

הנה כתב הסמ"ע (ח"מ קצ"ב ס"ק כ"ה) במכר לו עשרה בתים בעשר מדינות, אע"פ שהבתים מוחלקים ואין כאן סדנא דארעא, מ"מ כיון שקרקע הבתים סדנא דארעא

ורק כלפי הלוקח הוא אמינא דהוי שליח לקנות, קמ"ל דהכל לסרסור, ומפסיד החבית והיין.

גם לפי הרשב"ם נראה לי, דאף אם הסרסור היה שליח של הקונה לקנית היין והקונה היה מפסיד את היין, בכ"ז את הכלי לא היה מפסיד, שהרי צדקה טענת הראב"ד דהוי שאלה בבעלים, ולפ"ז נראה ליישב מה שהקשו תוס' על רשב"ם, מדוע נקטה מתני' נשברה ולא יוקרא וזולא, ולהנ"ל י"ל דזאת בכדי לאשמועיןן שהמוכר פטור על הכלי, דאע"פ שהכלי מושאל למוכר עד גמר המדידה, מ"מ הוי שאלה בבעלים דהמשאל שכיר שלהם למדוד.

יש לעיין לדעת הראב"ד, מדוע הוצרך לפוטרו רק מטעם שאלה בבעלים, ולא פטור מפני שהסרסור גם כן נהנה, וממילא לא הויא כל הנאה לשואלים, ועוד, דאם משלמים לו הוי שכירות הכלי ולא שאלה, לכן נ"ל דלשיטתו מיירי בסרסור שעושה כן בחנם דלכן הוי שאלה, ופטור רק מפני שאלה בבעלים, אבל לתוס' שמקבל שכר, אין חידוש שפטורים מדין שאלה, שהרי שכרו הכלי, וגם אין כל הנאה של שואל.

לתוס' דמיירי בשוכר את הסרסור, נראה דאם ישבר כלי המדה ע"י מוכר או הלוקח שלא בכוונה, יהיו פטורים, כי הוי שכירות הכלי בבעלים, ששכרו גם בעליו, ופטור כדילפינן בב"מ (צה.) דפטור דבעלים עמו יש גם בשכירות, ואפי' בשומר חנם בפשיעה בבעלים יש דעות שפטור, (עיי"ש בסוגיא).

שם, וחייב להטיף לו שלש טיפין הרכינה ומיצית של מוכר. תמהני מדוע רשב"ם והב"ח הפכו הסדר, והקדימו דין הרכינה ומיצית לג' טיפין, הרי בפועל הסדר הוא

חבית, ותירץ, דמשמע כתוס' בשם ריב"ם דברישא מדברים על כלי המדידה מי קונה את היין, ובסיפא הסרסור שבר את החבית הראשית של המוכר, וחייב כשומר שכר כי שילמו לו על המדידה, עכ"ד.

בדעת הרשב"ם נראה לומר, דברישא שמדברים על קנין היין ע"י המדידה, דאם עדיין מודד, אין הכלי קונה ללוקח כי הכל מושאל למוכר, אך כשמילא את המדה וגמר למדוד, קנה לוקח דהכלי מושאל ללוקח, א"כ קוראים לכלי זה בלשון מידה, שהרי עדיין עסוקים במדידה, אבל בסיפא שהכלי כבר מלא ונגמרה המדידה, א"כ כאן הכלי משמש רק כבית קיבול ליין לצורכי העברתו לכליו של לוקח, ושפיר א"כ קורא לו התנא חבית, שהרי כעת שימוש הוא רק כחבית.

לפי הראב"ד (שיובא בסמוך) י"ל, דדינא דרישא איירי על קנין היין, ואילו דינא דסיפא על שבירת הכלי ותשלום עליו, לכן קורא לו חבית, כי דנים רק על הכלי ולא על היין, וקמ"ל סיפא, דאם נשבר הכלי באונס ע"י רוח, נחשב שאלה בבעלים כי הסרסור עוזר להם למדוד, ולכן פטורים המוכר והלוקח על הכלי, ונשברה לסרסור, אכן היין קנוי למוכר עד גמר המדידה וללוקח בגמר המדידה, והפסד היין עליהם למי שקנוי לו היין, ולא כרשב"ם שהסרסור קונה לעצמו.

לרשב"ם (ד"ה נשברה), קמ"ל סיפא שהסרסור קנה היין, ואינו שליח של לוקח לקנות לו את היין, אלא קנאו לעצמו כדי שיוכל למוכרו במחיר שהוא ירצה, או לזכות ביוקרא אם יהיה, מה דלא כתב רשב"ם דקמ"ל שאינו שלוחו של מוכר, הוא משום דפשיטא דהמוכר לא צריך שליחים לקנות היין, שהרי קנוי לו ועומד,

שוב מצאתי ברמב"ם (י"א מתרומות ט"ו) שכתב, וז"ל, כשיפסיק העמוד ויתחיל השמן לנטוף מעט מעט כיון שנטפו ג' טיפין זו אחר זו דיו, עכ"ל, ומבוארת כוונתו, דרך כל זמן העמוד הוי מחובר, אך כשמפסיק הקילוח ומתחילות טיפות, סגי, ולפ"ז אף כאן נראה דסגי בג' טיפין רצופין, ואולם הרמב"ם בהלכות קנינים השמיט לגמרי הלכה זו, וצ"ע.

שם, רבי יהודה אומר ערב שבת עם חשיכה פטור. פירשו בגמ', דר' יהודה פליג אתנא קמא, וסבר דחנווני חייב הטיפ, ורק בער"ש מודה דפטור מלהטיפ. ובהא דקאמר ר' יהודה עם חשיכה, צ"ב, הרי אסור למכור מאחרי חצות היום. י"ל דצרכי שבת התירו כיון ושמן, ועל זה קאמר דמותר עד סמוך לחשיכה, ופטורוהו מלהטיפ.

רשב"ם ד"ה המוכר יין ושמן, וה"ה לפירות אלא אגב וכו'. הוקשה לרשב"ם דלפי סדר המשניות הקודמות דמיירי בפירות היה לו להמשיך בפירות, ועל כך תירץ, דנקט יין ושמן משום טיפין, ברם באמת הדין שייך גם בפירות שקונה לוקח רק כשנתמלאת המדה.

רשב"ם ד"ה היה סרסור וכו' ומוכר לאחרים ומרויח. היינו שמוכר מעט יותר ביוקר מבעה"ב.

רשב"ם ד"ה נשברה לסרסור וכו', דלא אמרינן דסרסור שלוחו של לוקח. כוונתו, שמשאיל המדה ללוקח וקונה הלוקח, או דקונה בכליו עבור הלוקח, ועי"ז יפסיד הלוקח את היין שנשפך, אבל על הכלי לא חייב הלוקח דהויא שאלה בבעלים, וכמוש"כ הראב"ד בשטמ"ק.

הפוך קודם מטפטף ג' טיפין, ואח"כ משתייר רכינה ומיצית, ואולי הוקשה לרשב"ם, מאי קמ"ל דמטפטף שלש טיפין אם עדיין לא ידוע שהרכינה ומיצית של מוכר, לכן הקדים דין הרכינה ומיצית דהיא של מוכר, ואז קמ"ל דבכ"ז ג' הטיפין של לוקח, אולם זה דוחק, דאדרבה בזה שפסק דרך ג' טיפין של לוקח, שפיר קמ"ל דהשאר של מוכר.

ושמא י"ל, דכיון שבדין הרכינה ומיצית אין חילוק בין בעה"ב לחנווני, לכן ראוי תחילה להקדים ולכתוב בסתם דרכינה ומיצית של בעה"ב, ורק אח"כ יש לכתוב את ענין ג' טיפין, כיון דבהם יש חילוק בין בעה"ב לחנווני, ולכן הפכו את הגירסא, וזה נכון. [ואת גירסא דידן יש לתרץ, דהתנא כתב את כל הדין בסתם, ורק אח"כ הביא חילוק על פרט מסויים שחנווני שונה בדינו].

שם, וחייב להטיפ לו ג' טיפין. יש לעיין בהני ג' טיפין, האם רצופין חשיבי נמי כטיפין, או שמא רק טיפות מרוחקות, [וכעת לא מצאתי מי שיעורר בזה], והנה לשון השו"ע (רל"א ו') הוא, "וצריך להשהותה אחר שיפסוק הקילוח כדי שיטיפו ממנה ג' טיפין", ופי' הסמ"ע ישהנה הפוכה ע"ג כלי הקונה, עד שיטיפו ממנה ג' טיפין, עכ"ל, ולכאור' הוי תרתי דסתרי, דמלשון שיפסוק הקילוח משמע דמודדים ג' טיפין מיד לאחר הקילוח, דלפ"ז טיפין רצופות אינו כקלוח וחשיבי כטיפין, ואילו מהא דכתב וצריך להשהותה וכו', משמע דאיכא שיהוי עד שיטיפו ג' טיפין, וא"כ רצופין אינם כטיפין, ובאמת כן משמע גם מחנווני שפטור מלהטיפ מפני הטורח, ואם רצופין הוי כטיפין מאי טירחא איכא הא אינו שיהוי כלל. וצ"ע בזה.

בא"ד, יש לעיין מ"ט הו"א דנשברה ללוקח, נימא אדם מועד לעולם ונשברה לסרסור, או נימא דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי, וי"ל דנשברה באונס, או ע"י דבר אחר ולא ע"י גוף האדם, ודלא כמו שהעמידו תוס' דאיירי שלא נזהר, לכן אם היא של לוקח מפסיד לוקח, לולי הקמ"ל לפי רשב"ם, שבנתיים הכל שייך לסרסור.

רשב"ם ד"ה הרכינה, הטה על צדה אחר שהטיף ממנה שלש טיפין. בא לאפוקי שלא נפרש שמתוך הרכינה עצמה מטיף ג' טיפין, דזה אינו נכון, שהרי הטעם דהרכינה של מוכר, הוא משום שללוקח אין זמן לחכות שיתמצה בכלי, לפיכך אם כבר מחכה עבור ג' טיפין, מדוע שלא יקבל את הכל, וע"כ שמטיף לפני כן.

רשב"ם ד"ה ומיצית, שנתאסף מיצוי השמן לשולי הכלי. כוונתו לומר דמיצית היא בתחתית כשעומד ישר, ורכינה היא בצד כשמשיכה על צדה. וי"מ דהכל אחד דע"י שמרכין הכלי מתמצה מקירותיו, וזהו מיצית, ועיין מלאכת שלמה (פי"א מתרומות ח').

רשב"ם ד"ה וחייב להטיף לו שלש טיפין, לאחר עירווי היין והשמן וכו' מן הדבוק בדופני הכלי. צ"ע מדוע לא נחייב את המוכר להשתמש בכלי מעט יותר גדול דאז ישפוך בבת אחת את כל מה שמגיע למקח, וכגון אם רוצה ליטר, נחייבנו למלאות ליטר ומעט יותר בכלי יותר גדול, ואח"כ ישפוך ליטר בקילוח, בלי להזדקק לדפנות כלל.

י"ל, דכיון שמודד בכלי מדה מדוייק, [כגון ליטר] אזי אם ימלא יותר, יהיה קשה

מה שלא כתב רשב"ם דהוא שלוחו של מוכר, הוא מפני דהמוכר אינו צריך שליח שיזכה עבורו, שהרי בין כך היין של מוכר הוא, ומה שמשאיל לו את הכלי אין זה בגדר שליחות.

מורה 1234567
דבר החסידות

בא"ד, וקמ"ל דלא אמרינן דסרסור אינו אלא שלוחו של לוקח, וכשנתמלאת נשברה ללוקח, עכ"ל. צ"ע במה שכתב "וכשנתמלאת", דהא אם הוי שלוחו של לוקח, א"כ נימא ראשון ראשון קנה, דכלי של שליח יקנה ללוקח ראשון ראשון, כמו שקונה הסרסור לעצמו ראשון ראשון, וכמוש"כ רשב"ם לעיל, וא"כ למה כתב רשב"ם דכשנתמלאת נשברה ללוקח, הא אפי' קודם לכן גמי נשברה לו, [אבב"ה, יתכן דכוונת הרשב"ם דבעינן שתתמלא לכה"פ שנתא שלימה, וכמו שכתב בגמ' (בד"ה אי מדה דלוקח), אך באמת לא בעי' שיתמלא כל הכלי, ברם באמת מסתמות לשון הרשב"ם משמע, דבעי' שתתמלא לגמרי], עוד יש לעיין אמאי הוי שלוחו של לוקח, נימא דהוא שלוחו של מוכר להביא לידיו של לוקח.

י"ל דחדא מיתרצתא בחברתה, דבאמת אינו שליח ממש אלא שמתווך ביניהם, וכל זמן שהמוכר שופך שמן או יין לא חשיב כשליח כלל, לא דמוכר, שהרי המוכר עוסק בעצמו, ולא דלוקח, משום שעדיין אינו פועל כלום אלא מחכה שיגמור למדוד, ואם נשבר לפני גמר המדידה פשיטא דנשברה למוכר, אבל בגמר המדידה שנוטל הסרסור כדי להביאה לקונה, בזה ס"ד דהוי כשליח דקונה ע"י כלי שלו, ונימא דזכה בהן קונה מדין זכין ונשברה ללוקח, ועל כך קמ"ל דהסרסור קונה לעצמו.